

βολή εις τὴν κλασσικὴν φιλολογίαν καὶ ἰδιαιτέρως εἰς τὴν παπυρολογίαν ἔχει ἀναγνωρισθῆ.

Εἰς τὰς σσ. 137-138 ἀναγράφονται τὰ «ληφθέντα βιβλία» καὶ τέλος παρατίθενται 7 φωτογραφίαι παπύρων καὶ 1 τῆς ἐπιγραφῆς τῆς Κῶ, τὸ περιεχόμενον τῶν ὁποίων ἀποτελεῖ ἀντικείμενον ἐρεῦνης ἀντιστοιχῶν ἄρθρων τοῦ περιοδικοῦ.

Οἱ ἐκδόται τοῦ περιοδικοῦ R. Koerner, W. Müller, G. Poethke καὶ K. Treu ἔδωσαν εἰς τὴν δημοσιότητα διὰ μίαν ἀκόμη φοράν τὸ ἀντάξιον τῆς φήμης τοῦ *Archiv für Papyrussforschung und verwandte Gebiete*.

Εἶναι εὐτύχημα διὰ τὴν ἐπιστήμην τῆς παπυρολογίας ὅτι ἐξυπηρετεῖται ἀπὸ περιοδικῶν τοιοῦτου ἐπιπέδου, ποῦ ἔχει προσφέρει θετικὴν προσφοράν εἰς τὴν ἐξάπλωσιν καὶ ἐμπέδωσιν τῆς παπυρολογίας.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Γ. ΜΑΝΔΗΛΑΡΑΣ

R. D. Dawe *Sophocles Tragoediae II. Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana*, Leipzig 1985.

Μὲ τὸν κρινόμενον ἐδῶ τόμον II, ὅπου περιέχονται αἱ τραγωδία *Τραχίνια*, *Ἀντιγόνη*, *Φιλοκτήτης* καὶ *Οἰδίπους ἐπὶ Κολωνῶν* ὁλοκληρώνεται ἡ ἔκδοσις τοῦ Σοφοκλέους ἀπὸ τὸν Ἄγγλον R. D. Dawe εἰς τὴν σειρὰν τῶν στερεοτύπων ἐκδόσεων τῆς Βιβλιοθήκης Teubner. Ὡς γνωστὸν ὁ τόμος I (*Αἴας*, *Ἡλέκτρα*, *Οἰδίπους Τύραννος*) ἐξεδόθη τὸ 1975 (βλ. *Πλάτων* 29(1977), σσ. 277-279) καὶ πολὺ σύντομα ἐξηντλήθη, δίνοντας ἔτσι τὴν δυνατότητα εἰς τὸν Ἐκδοτικὸν Οἶκον Teubner νὰ προβῆ εἰς δευτέραν ἔκδοσιν (1984) καὶ εἰς τὸν Dawe νὰ ἐπιχειρήσῃ τὰς δεούσας διορθώσεις, ποῦ ἐβελτίωναν οὐσιαστικὰ τὴν πρώτην ἔκδοσιν τοῦ 1975) βλ. *Πλάτων* 37(1985), σσ. 277-278), Συγχρόνως ὁ Dawe προετοίμαζε τὸν δεύτερον τόμον, ὅπου διακρίνεται πάλιν ἡ οἰκεία εἰς τὸν Dawe μέθοδος νὰ ἐκμεταλλευθῆ ὅλην τὴν χειρόγραφον παράδοσιν τοῦ Σοφοκλείου κειμένου, τὰ παπυρικὰ εὐρήματα καὶ τὰς πληροφορίας τῶν ἀρχαίων λεξικογράφων καὶ Σχολιαστῶν, χωρὶς ν' ἀγνοήσῃ βεβαίως τὰς νεωτέρας ἐκδόσεις τόσον τῶν παλαιότερων F. Blaydes (1870), R. Jebb (1892), F. Schneidewin (1909) ὅσον καὶ τῶν νεωτέρων J. Kamerbek (1959), O. Longo (1968).

Εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ editio princeps τῶν ἐπτὰ τραγωδιῶν τοῦ Σοφοκλέους (1502), ἂν καὶ καθυστέρησε συγκριτικὰ μὲ ἄλλους συγγραφεῖς, συνετέλεσεν ἔκτοτε εἰς μίαν ἐνθουσιώδη ἐκδοτικὴν προσπάθειαν, ποῦ ἐπέτυχε ὄχι μόνον ν' ἀναβιώσῃ τὸ κείμενον τοῦ ἀρχαίου δραματοποιῦ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸ ἀποκαθάρῃ ἀπὸ πολλὰς παραφθορὰς ποῦ ἐν τῷ μεταξὺ εἶχαν ὑπεισέλθει. Ἀξιόλογοι ἐκδόσεις, ὅπως αὐτὴ τοῦ 1553 (ὑπὸ τοῦ Turnebus) καὶ τοῦ 1786 (ὑπὸ τοῦ Brunk), καίτοι ἐβελτίωσαν σημαντικὰ τὴν παράδοσιν τοῦ κειμένου, δὲν δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ἀντιπροσωπευτικαί, διότι διακρίνονται διὰ κάποιαν ἐκλεκτικὴν διάθεσιν ἐκ μέρους τῶν ἐκδοτῶν καὶ τάσιν νὰ προτιμηθοῦν γραφαὶ τῶν «ἀρίστων» χειρογράφων, ἐν οἷς ἀντικαθρεπτίζεται ἡ ἐκλεκτικὴ ἐπίσης τάσις τῶν ἐκδοτῶν τῆς Ἀλεξάνδρινῆς ἐποχῆς.

Οἱ κώδικες τῶν τραγωδιῶν τοῦ Σοφοκλέους ἔτυχον ἐπιμελεστάτης καὶ ἐμπεριστατωμένης μελέτης ἐκ μέρους τοῦ Ἀλεξάνδρου Turyn (*Studies in the Manuscript Tradition of the Tragedies of Sophocles*, Urbana 1952), ὁ ὁποῖος

διευθέτησε όλα σχεδόν τὰ σωζόμενα χειρόγραφα τοῦ Σοφοκλέους καὶ ἐπελήφθη τῶν σχετικῶν μὲ τὴν παράδοσιν τοῦ κειμένου προβλημάτων καὶ ἐρωτημάτων. Ἐχει ὁμως παρατηρηθῆ¹ ὅτι ἡ μνημειώδης αὐτὴ μελέτη τοῦ Turyn ὑστεροῦσε σὲ ἀρκετὰ σημεῖα· πὸν σήμερα χάρις εἰς τὰς μελέτας καὶ τὴν ἔρευναν τοῦ Dawe ἐπὶ τῶν κωδίκων τοῦ Σοφοκλέους (19 τὸν ἀριθμὸν), τὸ θέμα τῆς παραδόσεως τοῦ τοῦ Σοφοκλείου κειμένου ἔχει ἐξαντληθῆ². Πρὸς τούτοις θὰ πρέπει βεβαίως νὰ μνημονευθοῦν καὶ αἱ ἐξίσου ἀξιόλογοι μελέται τῶν R. M. Rattenbury, J. C. Kamerbeek, P. E. Easterling καὶ H. P. Dietz, πὸν ἔχουν συμβάλει θετικὰ εἰς τὴν προαγωγὴν τοῦ θέματος³. Ἵσως ἐν τούτοις πρέπει νὰ ὁμολογήσωμεν πὸς δὲν γνωρίζομεν τι ἐπιφυλάσσει τυχὸν ἀνεύρεσις νέων παπύρων, οἱ ὅποιοι δυνατὸν νὰ ἐπιλύσουν, ἢ ἀντιστρόφως νὰ περιπλέξουν θέματα ἤδη λελυμένα ἢ ἀγνοηθέντα. Αὐτὴ εἶναι ἄλλωστε ἡ μοῖρα τῆς φιλολογικῆς ἐπιστήμης: νὰ ἐπανέρχεται κατὰ καιροῦς εἰς τὰ ἴδια θέματα εἴτε διότι νεώτερα εὐρήματα τὸ ἐπιβάλλουν, εἴτε διότι αἱ συγκυρίαι τὸ ἀπαιτοῦν.

Ἡ μελέτη τῆς χειρογράφου παραδόσεως ἐδίδαξεν, σὺν τοῖς ἄλλοις, ὅτι εἶναι προτιμότερα ἢ προσήλωσις εἰς τὴν παράδοσιν ἀκόμη καὶ ἐκεῖ ὅπου ἡ ἐπέμβασις τῶν νεωτέρων φιλολόγων φαίνεται εὐφυῆς. Τοῦτο ἰσχύει ἐξίσου καὶ διὰ τοὺς ἄλλους συγγραφεῖς τῆς κλασσικῆς ἀρχαιότητος, ἀποτελεῖ δὲ γνώμονα καὶ διὰ τὸν συγγραφέα τῆς κρινομένης ἐργασίας, ὁ ὅποιος εἶναι φειδωλὸς εἰς τὸ ν' ἀποδεχθῆ γραφὰς πὸν εἰσήχθησαν εἰς τὸ κείμενον ἀπὸ παλαιότερους ἐκδότας, ὅπως ἐπίσης εἶναι προσεκτικὸς, ὅταν εἰσάγῃ ἰδικὰς του διορθώσεις. Διὰ νὰ ἐκτιμήσωμεν ὁμως τὴν τελευταίαν περίπτωσιν πρέπει νὰ προσφύγωμεν εἰς τὰς σχετικὰς ἐργασίας του, ὅπου τεκμηριώνει τὰς προτεινομένας γραφὰς. Ἐξ ἄλλου ἡ πλουσία ἐκδοτικῆ παραδόσεως τῶν τραγωδιῶν τοῦ Σοφοκλέους, ἡ ὁποία συνδέεται μὲ ὀνόματα λαμπρῶν φιλολόγων, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ μὴ ἐπηρεάσῃ τὸ ἐκδιδόμενον ἀπὸ τὸν Dawe κείμενον ἢ τὸ κριτικὸν ὑπόμνημα.

Ἡ ἔκδοσις γενικὰ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τυπογραφικὰ ἀβλεπτήματα, διευθετημένη δὲ μὲ ἐπιμέλειαν καὶ προσοχὴν ἀποτελεῖ ἐπίτευγμα φιλολογικῆς ἐρεῦνης καὶ μελέτης, καὶ ἀποσπᾷ ἀνεπιφυλάκτως τὴν εὐαρέσκειαν τοῦ φιλολογικοῦ κόσμου.

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΑΝΔΗΛΑΡΑΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Βλ. σχετικὰ Γ. Χριστοδοῦλου, «Περὶ τὴν χειρόγραφον παράδοσιν τοῦ Σοφοκλέους», Σύνμικτα Κριτικά, Ἀθήνα 1986, σελ. 55-67.

2. R. D. Dawe, *Studies on the Text of Sophocles, I: The Manuscripts and the Texts, II: The Collations*, Leiden (E. J. Brill) 1973.

3. Βλ. T.B.L. Webster, *Σοφοκλέους Φιλοκρήτης* (Μετ. Ν. Μπεζάντακου), Ἀθήνα 1985, σελ. 55.

Poetarum elegiacorum testimonia et fragmenta, Ediderunt Bruno Gentili et Carolus Prato. Pars altera. Bibliotheca Scriptorum Graecorum et Romanorum Teubneriana. Leipzig 1985. Σελ. XXIII+181.

Εἰς τὸν πρὸ ἡμῶν β' τόμον τῶν ἐλλήνων ἐλεγιογράφων περιλαμβάνονται οἱ περὶ τὸν 5. καὶ 4. αἰῶνα ἀκμάσαντες (Ὀλυμπός, Κλονᾶς, Πολύμηστος, Περὶ-ανδρός, Πιττακός, Ἐχέμβροτος, Σακάδας, Βίας, Χίλων καὶ ὄσοι ἄλλοι). Προτάσ-